

УДК 338.330

I. В. КИЦЮК

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ КРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНЗИТИВНОЇ ЕКОНОМІКИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто теоретичні засади щодо вагомості забезпечення конкурентоспроможності країни в умовах транзитивної економіки. Особливу увагу приділено досягненню конкурентоспроможності регіонів як необхідної передумови зростання конкурентоспроможності країни.

Theoretical principles about importance of country's competitiveness in the conditions of transition economy are generalized in the article. Main attention is given to achieving of competitiveness of regions as a necessary precondition of growth of country's competitiveness in the whole.

Ключові слова: конкурентоспроможність країни, трансформаційні процеси, конкурентоспроможність регіону, управління конкурентоспроможністю регіону.

Тенденції глобальних економічних процесів, що активізувалися на рубежі століть, викликали сплеск академічної та політичної уваги до питань конкурентоспроможності. Адже в умовах сьогодення за рахунок своєї комплексності та багатогранності показник конкурентоспроможності використовують для характеристики розвитку економічної системи будь якого рівня, що є особливо важливим для національних господарств, в яких трансформаційні процеси досі не завершено.

Для країн з розвинутою ринковою економікою створення конкурентоздатного середовища є необхідною умовою її функціонування. Що ж стосується транзитивних економік постсоціалістичного типу, до яких відноситься і економіка України, становлення конкурентоспроможного національно-господарського механізму знаходиться на початковому етапі та є першочерговим завданням.

©Кицюк І. В. - старший викладач Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Відтак, успішне залучення України до світового господарського простору в умовах подальшої ринково спрямованої трансформації національної економічної системи, набуття нею характеристик глобальної економіки знань, зумовлює актуальність забезпечення конкурентоспроможності країни, що є запорукою її стійкого поступального розвитку.

В економічній науці питання, що стосуються різноманітних аспектів конкурентоспроможності є одними з центральних. Вагомий внесок у їх вирішення здійснили наступні зарубіжні вчені: Ж. Вальтер [5], А. Пахомов [15], М. Портер [16], Д. Сепік [22], Л. Шеховцева [25] та інші. Зазначені питання вивчаються також і українськими вченими: О. Агафоненко [6], О. Амоша [1, 19], Л. Антонюк [2], П. Беленький [4], В. Будяков [6], В. Василенко [6], В. Геєць [14; 19], Н. Кравчук [23], Є. Крячко [11], Д. Малащук [12], С. Маяковський [10], Л. Семів [17], А. Ткачук [10], В. Толкованов [10], О. Фінагіна [24] та інші. Однак, незважаючи на значну кількість наукових доробків стосовно даного питання, існує необхідність аналізу сучасних теоретичних основ конкурентоспроможності, узагальнення підходів до визначення її структурних елементів, виявлення місця України у координатах глобальної конкурентоспроможності та пошук внутрішніх засад подальшого поступального розвитку національного господарства.

Дослідженню питань конкурентоспроможності на різних етапах становлення та розвитку національної економіки присвячена велика кількість праць як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, проте особливої актуальності ці питання набули саме в трансформаційний період. Адже суттєві структурні зрушення в економіці вимагають від суб'єктів господарювання конкурентних переваг нового рівня.

Окрім того, процеси глобалізації, визначаючи основні тенденції розвитку світової економічної системи, призводять до появи нових парадигм соціально-економічного розвитку. Це стосується **актуалізації дослідження питань конкурентоспроможності**, яка постає як суспільна ідеологія, направлена на досягнення конкурентних переваг на всіх рівнях господарювання, а також **активізації ролі регіонального фактору в системі світогосподарських**

зв'язків, надаючи при цьому національним регіонам статусу самостійних, незалежних суб'єктів світового ринку.

Метою дослідження є узагальнення існуючого вітчизняного та зарубіжного досвіду у визначенні теоретичних засад щодо важливості забезпечення конкурентоспроможності країни в контексті трансформаційних процесів. Особливу увагу приділено досягненню конкурентоспроможності регіонів як необхідної передумови зростання конкурентоспроможності країни.

Актуальність проблем реальної конкурентоспроможності України на світовому та національному ринках різко зростає в 90-ті рр., коли лібералізація цін та зовнішньої торгівлі, приватизація державної власності поставила завдання створення необхідних умов щодо входження країни у світовий економічний простір та переходу до функціонування економіки в умовах жорсткої ринкової конкуренції. Відтоді **кардинальне розв'язання проблеми національної конкурентоспроможності стало невіддільно пов'язане з долею вітчизняної економіки**, її ймовірними досягненнями на шляху до ринкового типу господарювання і досягненням більш глибокої та ефективної інтеграції в систему світового господарства [12, 24].

У ринковій системі господарювання категорія конкурентоспроможності є однією з головних, оскільки в ній сконцентровано виражаються економічні, науково-технічні, виробничі, організаційно-управлінські, маркетингові можливості як окремого суб'єкта господарської діяльності, так і економіки країни, її регіонів [17, 147].

Міжнародні організації регулярно публікують рейтинги країн, складені на основі порівняння останніх за різними параметрами: конкурентоспроможності, технологічному розвитку, розвитку людського потенціалу, інформаційному розвитку та ін. До найвідоміших міжнародних інституцій, котрі складають рейтинги конкурентоспроможності країн і регіонів варто віднести Міжнародний інститут з розвитку менеджменту (MIPM, Лозанна, Швейцарія) та Всесвітній економічний форум (ВЕФ, Давос, Швейцарія).

Популярністю нині характеризуються дослідження та звіти ВЕФ, який, починаючи з 1979 р. почав складати рейтинги конкурентоспроможності (Global Competitiveness Report).

Україна була включена до рейтингу ІГК у 1997 р. Рівень вітчизняної конкурентоспроможності у даному рейтингу є досить низьким, однак протягом останніх періодів характеризується зростаючою тенденцією. Україна піднялася із 89 позиції (Звіт 2010–2011 рр.) до 82 (Звіт 2011–2012 рр.), а за даними Звіту 2012–2013 рр. наша країна зайняла 73 позицію, і майже досягла рівня 2008–2009 рр.

Проте, за висновками більшості науковців та економістів, зростання не зумовлюється стабільними довгостроковими факторами. Як зазначають автори [14, 80]: “економічне зростання було не результатом системних внутрішніх реформ, а спричинялося в основному дією сприятливих чинників, як зовнішнього, так і внутрішнього походження”.

А якісно нові умови розвитку економічних систем ключовими факторами конкурентоспроможності національних господарств визначають рівень сприйняття та залучення до трансформаційних процесів [3, 48].

Україна пройшла початковий етап становлення ринкового саморегулювання та отримала статус країни з ринковою економікою. Однак, трансформаційний етап розвитку економіки та суспільства нашої держави триває та вимагає виконання низки важливих соціально-економічних завдань, зумовлених суспільно-політичною нестабільністю, істотними проблемами у демографічній, соціальній, екологічній сферах, наявними структурними, галузевими і регіональними диспропорціями, які іще більше поглибилися внаслідок світової фінансової кризи та економічного спаду.

“Період активного формування ринкових відносин чітко показав, що без державного і регіонального регулювання трансформаційні процеси призводять до кризових і дезінтеграційних явищ. Багато в чому це обумовлено тим, що поняття “ринок” значною мірою асоціюється з таким складовим, як виробничі відносини, соціальне середовище, ринкова культура” [24, 1].

В умовах трансформаційних змін, що відбуваються в Україні вагомими виявилися прояви регіональної конкуренції.

Процес залучення до конкурентних відносин окремих регіонів країн, в умовах ринку загострив потребу формування власної конкурентоспроможності регіону, що, у свою чергу, зумовило необхідність перегляду існуючої політики

стимулювання регіонального розвитку і забезпечення відповідних конкурентних переваг [10].

Коли більша частина економічного навантаження лягає на регіони, саме від їх конкурентоспроможності залежить ринкова трансформація країни в цілому, забезпечення сталого економічного зростання і поліпшення життя якості населення [11, 1]. Підтвердженням цього є судження О. І. Амоші, про те, що під час розвитку ринкових відносин в Україні центр ваги основних перетворень переходить на регіональний рівень, а місцеві органи при цьому несуть безпосередню відповідальність за економічну ситуацію в державі [1, 14]. У праці [13, 208] також зазначається, що “регіональна спрямованість розвитку економіки є основою ринкової економіки і подальшою демократизацією всього суспільства”.

Процеси та явища, що пронизують сьогодення світогосподарського простору, поставили перед Україною нові виклики – здійснення системної модернізації, що потребує впровадження низки дієвих реформ.

Оскільки, структурні зміни економіки найбільш виражено проявляються на рівні регіонів, які першими “реагують” на будь-які реформи, поглиблення процесу ринкових перетворень в Україні зумовлює необхідність зміни існуючих стереотипів господарювання, методів планування та принципів управління на регіональному рівні.

За таких умов виникає необхідність оволодіння регіональними і місцевими органами влади мистецтвом конкурентних відносин. Це передбачає застосування в процесі управління методики оцінки конкурентоспроможності, розробки і реалізації напрямків підвищення конкурентних позицій в умовах конкурентних регіонів, враховування тенденцій розвитку регіонів-конкурентів і можливості співпраці з ними. Актуальність даного питання посилюється в умовах України, де до останнього часу переважає регіональний протекціонізм, що, у свою чергу, знижує загальну конкурентоспроможність країни у світовому просторі.

На нашу думку, здатність кожного регіону забезпечити належний рівень розвитку економіки та зайняти гідну нішу на міжнародній арені залежить не лише від певних географічних, історичних, соціально-економічних та інших умов, як

екзогенного, так і ендегенного характеру, а й, насамперед, від результативності управління конкурентоспроможністю даного регіону.

Головною умовою успішного розвитку регіону в умовах трансформаційних змін являється реалізація його потенційних можливостей. Адже, будь-який регіон країни володіє певним конкурентним потенціалом та факторами, що забезпечують створення конкурентних переваг та досягнення відповідного конкурентного статусу.

Таким чином, відсутність в Україні ефективного регіонального управління, здатного забезпечувати конкурентоспроможність регіонів в умовах подальшої трансформації національної економіки, визначає необхідність розроблення управління конкурентоспроможністю регіону.

Управління конкурентоспроможністю являється однією із найважливіших складових діяльності суб'єктів економіки на різних рівнях.

Управління конкурентоспроможністю регіону в умовах трансформації національного господарства, з одного боку, дає можливість ефективного соціально-економічного розвитку, з іншого боку – право зайняти відповідну нішу в межах національного господарського простору, що сприятиме економічному зростанню та досягненню конкурентних позицій на міжнародній арені.

І оскільки відповідальність за стан конкурентоспроможності національної економіки несе держава, то забезпечення умов для розвитку цивілізованого і динамічного ринку, створення конкурентоздатності повинні стати головними завданнями серед національних і регіональних пріоритетів нашої країни, визначальною функцією державного регулювання економіки.

Бібліографія

1. Амоша О. І. **Формування кластерної моделі соціально-економічного розвитку міста** / О. І. Амоша, К. В. Некрасова // Економіка будівництва і міського господарства. – Т. 1. – № 1. – 2005. – С. 13–18.
2. Антонюк Л. Л. **Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації** : [монографія] / Л. Л. Антонюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 273 с.

3. Баталова Т. **Ідеї М. І. Зібера у формуванні конкурентної політики країни із перехідною економікою** / Т. Баталова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Економіка. – 96/2007. – С. 48–49.

4. Беленький П. Ю. **Методологічні аспекти забезпечення конкурентоспроможності регіону** / П. Ю. Беленький // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Конкурентний потенціал і європейська інтеграція (регіональні аспекти) : [зб. наук. праць]. – Львів, 2006. – Вип. 1 (57). – С. 97–105.

5. Вальтер Ж. **Конкурентоспособность: общий подход** [Електронний ресурс] / Ж. Вальтер // Доклады РЕЦЭП – Москва. – 2004. – № 2 – 176 с. – Режим доступу: <http://www.recep.ru/ru/>

6. Василенко В. Н. **Конкурентоспособность регионов: истоки, оценки и перспективы** : [монографія] / В. Н. Василенко, О. Ю. Агафоненко, В. Е. Будяков; НАН України. Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : ООО “Юго-Восток, Лтд”, 2008. – 363 с.

7. **Звіт про Конкурентоспроможність України 2009. Назустріч економічному зростанню та процвітання** [Електронний ресурс] / Матеріали офіційного сайту Фонду “Ефективне Управління” – Режим доступу: <http://feg.org.ua>

8. **Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2011** [Електронний ресурс] / Матеріали офіційного сайту Фонду “Ефективне Управління” – Режим доступу: <http://www.feg.org.ua>.

9. **Конкурентоспроможність економіки України: місце України в основних світових рейтингах** [Електронний ресурс] / Матеріали Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (Департамент макроекономіки) – Режим доступу: http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=173714&cat_id=173713

10. **Конкурентоспроможність територій** : [практ. посіб.] / А. Ткачук, В. Толкованов, С. Маяковський, [та ін.]. – К. : Легальний статус, 2011. – 252 с.

11. Крячко Є. М. **Формування державної цільової програми підвищення конкурентоспроможності регіонів України**: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03. – Харків: НДЦ Індустріальних проблем розвитку НАН України, 2008. – 20 с.

12. Малащук Д. В. **Пріоритетні заходи щодо забезпечення конкурентоспроможності економіки України** / Д. В. Малащук // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 1(43). – С. 22–31.

13. **Менеджмент регіонального розвитку** : [монографія] / [за ред. О. В. Васильєва, К. А. Фісуна; Харк. нац. акад. міськ. госп-ва]. – Х. : ХНАГМ – 2010. – 375 с.

14. **Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015**. Національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.

15. Пахомов А. А. **Конкурентоспособность российской экономики и отечественных компаний в глобальном измерении: внешнеэкономический аспект** / А. А. Пахомов // Вестник Московського університета. – Серія 6. Економіка. – 2011. – № 2. – С. 55–66.
16. Портер М. **Международная конкуренция** : пер с. англ. / М. Портер ; [под ред. и с предисл. В. Д. Шетинина]. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
17. **Регіональні суспільні системи** / [НАН України, Інститут регіональних досліджень; відп. ред. А. К. Семів]. – Львів, 2007. – 496 с. – (Сер. “Проблеми регіонального розвитку”).
18. **Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку** : [монографія] / [за ред. З. С. Варналія]. – К. : Знання України, 2005. – 498 с.
19. **Соціально-економічний стан України: наслідки для народу та держави**: [національна доповідь] / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦ НБУВ, 2009. – 687 с.
20. **Сприяння сталому економічному зростанню в Україні** / [за ред. Штефана фон Крамона-Таубадела та Ірини Акімової]. – К. : “Альфа-Принт”. – 2001. – 347 с.
21. **Стратегія та механізми зміцнення просторово-структурної конкурентоспроможності** : [монографія] / За ред. А. І. Мокія, Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліга Прес, 2010. – 488 с.
22. Сэпик Д. **Конкурентоспособность регионов: некоторые аспекты** [Електронний ресурс] / Д. Сэпик // Доклады РЕЦЭП – Москва. – 2004. – № 2 – 176 с. – Режим доступу: <http://www.recep.ru/ru/>
23. Ткачук В. І. **Формування конкурентоспроможності продукції льонарства**: [монографія] / В. І. Ткачук, Н. І. Кравчук. – К. : Фенікс, 2008. – 193 с.
24. **Фінагіна О. В. Ринкова трансформація в регіоні: методологія і теорія** : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : спец. 08.01.01 “Економічна теорія” / О. В. Фінагіна – Донецьк, 2006 – 30 с.
25. Шеховцева Л. С. **Концепция конкурентоспособности региона** [Електронний ресурс] / Л. С. Шеховцева // Проблемы современной экономики, № 3(23). – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php3?artid=22697>
26. **The Global Competitiveness Report 2007–2008** [Електронний ресурс] / World Economic Forum – Режим доступу: www.weforum.org/

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н.В.

УДК 001.8:330.15:006

Л. Ф. КОЖУШКО
П. М. СКРИПЧУК
О. В. ПАХАРЕНКО

ІННОВАЦІЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ТА СЕРТИФІКАЦІЇ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

В статті розглянуто організаційно-економічні тенденції розвитку стандартизації та сертифікації, які полягають у системному врахуванні потреб світової глобалізації, соціо-еколого-економічних вимог різних галузей економік та бізнесу.

The article deals with organizational and economic trends in standardization and certification, which are in the system to the needs of the world of globalization, socio-ecological and economic requirements of various industries and businesses.

Ключові слова: стандартизація, сертифікація, навколишнє природне середовище.

Розвиток нових підходів у стандартизації та сертифікації як цілісного комплексу аналітичного і нормативного забезпечення всіх галузей господарства країни та його складових: економічного, екологічного, соціального блоків натеper потребує одночасного використання надбань світової науки, гармонізації законодавчо-нормативної бази, участі України в розробці власних нормативних документів та регламентів.

Новітні задачі у стандартизації і сертифікації економіки країни є вкрай важливими та засвідчують її розвиток, екологічну, економічну безпеку, розвиток науки і новітніх технологій у всіх сферах діяльності суспільства. При цьому необхідно враховувати такі реалії сьогодення як: глобалізація

© Кожушко Л.Ф. – д.т.н., професор Національного університету водного господарства та природокористування;

©Скрипчук П.М. – д.е.н., професор Національного університету водного господарства та природокористування;

©Пахаренко О.В. – к.е.н., старший викладач Національного університету водного господарства та природокористування